

О. І. Кузнецовкандидат психологічних наук,
докторант кафедри практичної психології
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто проблему духовних цінностей особистості, систематизовано духовні цінності у психологічному вимірі. Визначено перелік термінальних та інструментальних духовних цінностей особистості, до яких належать духовно-релігійні цінності любові до Бога, віри, смирення та релігійності, духовно-моральні цінності совісті, справедливості, великодушності, благородства, честі, поваги, моральності, ввічливості, чесності, порядності, скромності, поважності, совісності, відповідальності, вдячності, відданості, обов'язковості, принциповості, група гуманістичних духовних цінностей гуманізму, альтруїзму, доброти, милосердя, толерантності, співчуття, лагідності, поблажливості, терплячості, витривалості, щирості, самовідданості, безкорисливості, а також цінності любові, надії, краси, душі і душевності.

Ключові слова: духовні цінності, духовність, термінальні та інструментальні цінності, гуманістичні духовні цінності, релігійні духовні цінності, моральні духовні цінності.

Постановка проблеми. Проблематика духовних цінностей виявляється надзвичайно актуальною у сучасній психології, оскільки саме ця система цінностей визначається як стрижнева у розвитку особистості, особливо на зламі культурних парадигм та в умовах соціально-економічних криз, перебудов суспільства. Поняття «ціннісні орієнтації» з'явилося в літературі в результаті досліджень, що виконувалися на стику різних наук. Попри достатню широту вивчення проблеми духовних цінностей у психології (В.В. Анненков, І.Д. Бех, М.Й. Боришевський, В.І. Вус, С.У. Гончаренко, Н. Жук, Ю.Р. Злидник, І.А. Зязюн, Г.С. Костюк, В.Г. Кремень, В.Є. Крупін, О.І. Крупська, О.М. Леонт'єв, С.Д. Максименко, О.М. Матвієнко, Н.Г. Нічкало, Н.В. Павлик, Е.О. Помиткін, В.В. Рибалка, О.А. Стасевська, О.В. Сухомлинська, О.В. Шкіренко, Ж.М. Юзвак), ґрунтового аналізу та систематизації духовних цінностей у вітчизняній психології здійснено не було.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу аксіосфери особистості систематизувати термінальні та інструментальні духовні цінності.

Виклад основного матеріалу. Проблематика духовних цінностей не є новою у психології. І.Д. Бех зазначає, що цілі і наміри духовно зрілої особистості вкорінені в системі надіндивідуальних цінностей, завдяки чому вони виконують функцію організації її життєдіяльності. На думку автора, така особистість активно використовує духовні цінності для вирішення не побутових, а, насамперед, смисложиттєвих проблем, які виражаються для кожної людини в системі «вічних питань» людського буття. Ієрархія особистісних цінностей

і смислів не дає особистості змоги, з одного боку, розчинитись в емпіричному бутті, втратити дійсні сутнісні потенції, оскільки розвинені особистісні цінності становлять основу внутрішнього світу особистості, виявляючись виразником стабільного, інваріантного, з другого, дає змогу існувати і діяти вільно, тобто свідомо, цілеспрямовано, виходячи з самої себе [5]. У подальших дослідженнях І. Бех виокремлює духовне Я, його структуру, де кожна цінність набула стійкості завдяки рефлексії, яка своїми засобами (самоаналіз, самоусвідомлення) надає змогу особистості оволодіти духовними цінностями і реалізуватись процесу саморозвитку її духовного Я [4].

К.О. Абульханова-Славська переконана в тому, що найважливішою справою життя кожної людини є визначення, вибір і реалізація цінностей. Причому йдеться про цінності найвищого рівня – духовні. А якщо взяти до уваги те, що ці цінності мають набути статусу життєвих принципів, то їх реалізація і є базисом життєвої стратегії. Умовою розвитку аксіологічної сфери особистості є відповідність між свідомістю і почуттями, розвинутість яких становить сенс життя людини і виступає основою для активних духовно-інтелектуальних пошуків [1].

Духовні ціннісні орієнтації розглядаються як складна система психічних утворень, спрямованих на процес засвоєння (сприймання, інтеріоризацію, створення) духовних цінностей. Водночас це позитивна установка особистості на духовні вчинки. За умов цілеспрямованого формування духовні ціннісні орієнтації можуть набути вищої форми – трансформуватися у духовні потреби, тобто систему мотивів активності людини, яка

спонукає людину до різних видів духовної діяльності (пізнавальної, естетичної, комунікативної). На відміну від інших видів діяльності, духовна визначається не прагматичними цілями, а спрямована на задоволення безкорисливих духовних потреб (у знаннях, спілкуванні, естетичному задоволенні) [15].

Проблема визначення поняття «духовні цінності» у психології порушувалась у дослідженні О.В. Шкіренко: духовні цінності розглядаються автором як конструктивні орієнтири людської свідомості, які детермінують норми поведінки особистості і мають індивідуально-суспільну основу, виступають основою вирішення питання про призначення людини, про сенс життя, вершинні досягнення людства, вищі життєві цінності, які зумовлюють успіхи суспільства: економічні, ідеологічні, політичні тощо та являють собою джерело смислоутворчої основи людського діяння і цілеорієнтуючі ідеали Добра, Краси, Істини для прогресивного розвитку особистості і цивілізації загалом [25]. Автор, узагальнюючи роботи Г.А. Балла, М.Й. Боришевського, Л.С. Виготського, О. Видри, Г.С. Костюка, Є.О. Помиткіна, В.В. Рибалки, Г.Х. Яворської та інших науковців, доходить висновку, що психологічний зміст духовних цінностей являє собою внутрішній, емоційно освоєний суб'єктом орієнтир діяльності і поведінки, який виконує рефлексивну, організаційну, регулятивну функції та має зв'язок із потребово-мотиваційними, вольовими, когнітивними процесами [25].

У своєму дослідженні В.В. Крижко підкреслює, що духовні цінності не просто задовольняють потреби людини, а духовно творять або відроджують особистість з усіма притаманними їй потребами та інтересами. Відмінність духовних цінностей від матеріальних виявляється в тому, що вони, зазвичай, не зникають у процесі їх вжитку. Більшість із них можуть експлуатуватись історично тривалий час [13].

Особливістю духовних цінностей є те, що вони володіють не утилітарним і не інструментальним характером: вони не служать ні для чого іншого, навпаки, все інше підпорядковане, набуває сенс лише в контексті з вищими цінностями, у зв'язку із їх затвердженням [22]. На думку М. Савчина [20], духовні цінності, репрезентуючись у свідомості та самосвідомості, наповнюють гуманістичним сенсом усю спонукальну сферу особистості та сприяють самореалізації її потенціалу (примножують таланти).

До природи духовних цінностей також звертався С.Ф. Анісімов. Вчений стверджує, що люди народжуються двічі: спочатку фізично, а потім духовно, коли у процесі навчання і виховання ними засвоюються духовні цінності, створені людством, і формуються духовні якості особистості [2].

Духовними цінностями сучасний науковець Є.О. Помиткін вважає цінності гуманістичні, естетичні, екологічні, цінності пізнання, самовдосконалення та самореалізації особистості [18], зокрема вірність, доброзичливість, допомогу потребуючим та гармонію з природою [17]. Духовні цінності у дослідженні О.І. Вишневського представлені п'ятьма групами: абсолютні, національні, громадянські, сімейні цінності та цінності особистого життя [6]. Конкретизуючи духовні цінності, С. Гроф включає до їх складу етичні, естетичні, героїчні, гуманістичні та альтруїстичні [7].

У класифікації цінностей М. Шелера [23] аксіосфера особистості розгортається від «нижчих» гедоністичних та вітальних цінностей, через «духовні цінності культури» до «вищих релігійних цінностей». Духовні цінності автором поділяються на естетичні (шляхетне), моральні цінності і цінності права (справедливе), цінності істинності пізнання (істинне), а релігійні представлені дихотомією «святість – не святість». Пізніше у класифікації цінностей Н. Гартмана [7] були виключені релігійні цінності. М. Дюфрен [26] визначив три класи цінностей: блага, звернені до володіння (приємне, корисне і прекрасне), блага, звернені до пізнання (істинне), блага, звернені до поваги (священне, гуманне, справедливе). Н. Решер [29] визначив три підходи до класифікації цінностей: 1) «цінності предметів», «цінності середовища», «індивідуальні цінності», «групові цінності», «соцієтальні (економіко-правові) цінності»; 2) цінності «матеріальні і фізичні», «економічні», «моральні», «соціальні», «політичні», «естетичні», «релігійні (духовні)», «інтелектуальні», «професійні», «чуттєві»; 3) «еґоцентричні» та «альтруїстичні». І. Гобрі [27] поділяв цінності на ті, що «виникли спонтанно» та «установлені цінності»: «спонтанними за походженням» цінностями Користі є вітальні цінності, а «усталеними» – економічні, цінностями Краси, відповідно, є естетичні та художні, цінностями Істини – логічні та наукові, цінностями Добра – етичні та моральні.

Класифікація духовних цінностей М. Кагана [11] зводиться до переліку етичних цінностей – Добра, Шляхетності, Справедливості, Самовідданості, Безкорисливості, Альтруїзму. На думку автора, такі цінності проявляються у вчинках людини, здійснених щодо іншої людини, проте характеризує не прояв, не зовнішній образ чи «тіло» вчинку, а його внутрішній імпульс, його духовну мотивацію, тому зовсім не треба бачити здійснення вчинку, щоб дати йому моральну оцінку, необхідно лише знати, чому він був здійснений. Крім того, до групи духовно-моральних цінностей, на думку автора, також належать Віра, Надія, Любов, Дружба, Чесність, Взаємодопомога.

В. Днепров визначає такі духовно-моральні цінності: Чеснота, Шляхетність, Чуйність, Готовність

допомогти іншому, пожертвувати собою ради нього [9]. У класифікації цінностей В. Крафта [28] принципом для поділу цінностей на групи виступило ціннісне ставлення. Стосовно релігійних цінностей автор розглядає ставлення в аспектах «віра – невір'я», «святість – гріховність», а стосовно моральних – «добрі – погані вчинки». М. Савчин [21] справжніми духовними цінностями вважає віру, надію і любов, А. Берсенюв, І. Коваленко, Л. Кондратова [3] – любов, доброту, милосердя, справедливість, Л.С. Жгун [10] – благо, любов, добро, совість, обов'язок, милосердя. С. Пролєєв [19] духовні цінності називає вищими і вважає належними до них загальнолюдські (світ, життя людства), цінності спілкування (дружба, любов, довіра, сім'я), соціальні цінності (уявлення про соціальну справедливість, свободу, права людини тощо), цінності стилю життя, самоствердження особистості.

На думку О.В. Шкіренко, до складу ієрархічної системи духовних цінностей особистості входять індивідуальні (самопізнання, самовдосконалення, самореалізація), сімейні (подружня вірність, єдність сімейного кола, позитивне вирішення сімейних проблем), суспільно-соціальні (прагнення до національної єдності, соціальна справедливість, порядок у державі, патріотизм, свобода, рівність, порозуміння між громадянами), загальнолюдські (збереження миру на планеті, милосердя та доброзичливість, потяг до естетики, культури, мистецтва, гармонія з природою, навколишнім середовищем), абсолютні (пошук істини, віра в Бога, високоморальна поведінка, вміння визнавати свою провину та прощати інших, любов, вірність, потреба служити людям та правді, єдність з усім організмом Всесвіту) [24]. Всі ці цінності становлять ієрархічно-системну будову духовних цінностей із конструктивним вектором спрямованості від індивідуальних до абсолютних вічних цінностей та являють собою основу для формування духовно-професійних цінностей. Отже, нашим робочим визначенням духовних цінностей буде таке: духовні цінності – конструктивні орієнтири людської свідомості, які являють собою джерело мотивації й ідеали Добра, Краси, Істини для прогресивного розвитку особистості і цивілізації загалом, визначають норми поведінки особистості, мають індивідуально-суспільне підґрунтя, являють собою основу вирішення питання про призначення людини, сенс життя, вершинні досягнення людства, котрі зумовлюють успіхи суспільства: економічні, ідеологічні, політичні, культурні тощо.

Г.С. Кизим духовно-моральними цінностями вважає ті цінності, переконання та установки, що реалізуються у повсякденному житті та і зумовлені «діалогом» із власною совістю та внутрішньою чесністю, а саме: повагу, сумлінність, почуття обов'язку, сором, почуття провини,

докори сумління, вміння вибачатись [12]. На нашу думку, належність вище зазначених феноменів до групи цінностей є вельми умовним, адже більшість із них виступають як особистісні риси та емоційні стани, релевантні духовній сфері особистості, решта (сумлінність, повага) виступає як інструментальні духовні цінності. Гуманістичними духовно-моральними цінностями Г.С. Кизим вважає сукупність як термінальних, так і інструментальних духовних цінностей – любов до людей, альтруїзм, доброзичливість, співчуття, піклування про інтереси інших людей, толерантність, поблажливість до помилок інших людей, допомогу тим, хто її потребує, вміння вибачати, вміння радіти успіхам інших людей [12].

Отже, серед виявлених у науковій літературі визначень та переліку духовних цінностей спостерігається деяка узагальненість, низька варіативність та еkleктичність. Проте проведений аналіз наукових поглядів на систему духовних цінностей дає змогу виокремити, передусім, сферу *духовно-релігійних* цінностей, серед яких варто зазначити такі термінальні (загальнолюдські, одвічні) цінності, як *Любов до Бога* як духовна цінність, що розкриває релігійну прихильність Богу, виражену в емоціях щирості віри, а на когнітивному рівні є переконаністю у необхідності жити згідно з релігійними заповідями (нормативами поведінки); *Смиріння* як духовна цінність (релігійна чеснота), яка протиставляється гордині і полягає у переконаності в необхідності та прагненні особистості жити у миру з собою та Богом; *Віра* як духовна цінність, що відображає релігійну світоглядну позицію безумовного прийняття Бога; очікування того, на що сподіваються, впевненість у тому, чого до кінця не знають і не можуть емпірично довести. Релігійність також визначається нами як впевненість у реальному існуванні Бога, надприродного трансцендентного світу, потреба у ній є вродженим прагненням самотрансценденції, виходу за межі власних можливостей та достовірного знання [14]. Зазначеним *термінальним цінностям* відповідає інструментальна цінність *релігійність* як міра засвоєння та прихильності релігійним ідеям, нормам, втілена у досвіді релігійних почуттів, переживань та поведінки.

До групи *духовно-моральних цінностей* доцільно вважати належним ширше коло *термінальних цінностей*: *Совість*, яка виступає спроможністю формулювати моральні обов'язки та дотримуватись їх у поведінці та діяльності, реалізуючи моральний самоконтроль; *Справедливість*, що вимагає дотримання адекватності вчинку та його зовнішньої оцінки і визнання, відповідності прав та обов'язків, злочину та покарання тощо; *Великодушність*, що реалізується у безкорисливій поступливості, поблажливості, здатності жертвувати своїми інтересами; *Благородство*,

представлене якостями шляхетності, лицарства, піднесеності, святості, чесності; *Чесць*, яка реалізується в усвідомленні свого суспільного значення й визнання цього значення з боку суспільства; *Повага*, яка виражається у ставленні до людей, в якому визнається гідність особистості; *Моральність*, що виступає критерієм вибору індивіда, прийняття ним рішення та здійснення вчинку відповідно до категорій «добро – зло». Крім того, до групи духовно-моральних цінностей належать також відповідні *інструментальні духовно-моральні цінності*: *Ввічливість* – духовно-моральна цінність, що реалізується у поважливій поведінці, демонструванні люб'язності, уважності та чемності; *Совісність*, що виражається у чесності, добропорядності, сумлінності; *Чесність*, що виражається у правдивості, вірності прийнятим обов'язкам, суб'єктивність переконаності у правоті, щирості перед собою та іншими; *Порядність*, що реалізується у відповідальності за вчинки, нездатності чинити зло та шкоду іншим; *Поважність*, що виражається люб'язності, галантності, ввічливості, вираженості поваги, коректності, шанобливості; *Скромність*, що виражається в поміркованості у всіх вимогах, байдужості до багатства і розкоші, відсутності прагнення бути першим, показувати себе; *Вдячність*, що реалізується у подяці за зроблене добро, різні способи вираження цього почуттів; *Відданість*, що виражається у вірності і непохитній прихильності, заснованій на любові; *Відповідальність*, що виражається у залежності від обов'язків, які бере на себе особистість; *Обов'язковість*, що реалізується у звичці виконувати обов'язки; *Принциповість*, що реалізується у безумовному слідуванні своїм переконанням, вірності ідеям та принципам.

До групи *гуманістичних духовних цінностей* належать такі: *Гуманізм* як духовна цінність, позиція стосовно того, що люди мають право у вільній формі визначати зміст і форму своєї житті і яка виражається у любові до людства; *Альтруїзм*, що виражається в активності, пов'язаній із безкорисливою турботою про благополуччя інших; *Доброта*, що реалізується в чутливому, дружньому ставленні до людей; *Милосердя*, що виражається в любові до людей, незалежно від їх недоліків, відповідних добросердечних вчинках; *Толерантність*, що виражається в терплячому ставленні до інших світоглядних позицій; *Співчуття*, що є вираженням свого стану з приводу переживань іншої людини (зокрема страждання).

Інструментальними цінностями гуманістичної групи духовних цінностей виступають: *Лагідність* як духовна цінність, що виражається в усепрощаючій м'якості, поблажливості до занепаłego і страждуючого, в бажанні порятунку всіх людей; *Поблажливість*, що виражається в поступливості, відсутності строгості, терплячості до інших;

Терплячість, що виражається в здатності терпляче відстоювати власні позиції, переживати труднощі; *Витривалість*, що виражається в здатності до тривалого перенесення труднощів життя; *Щирість*, що виражається в чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями і намірами щодо іншого; *Самовідданість*, що виражається в здатності до підпорядкування своїх інтересів і жертвування ними (аж до жертви власним життям) для блага інших; *Безкорисливість*, що виражається у відсутності користі, прагнення до наживи, особистій вигоді.

Одвічні цінності – *любов, надія, краса* – також увійшли до списку термінальних духовних цінностей, оскільки краса входить до групи естетичних цінностей, які, своєю чергою, є компонентом духовних, а цінності надія та любов, доповнені вірою, визначаються як провідні духовні цінності у багатьох дослідженнях [11; 21; 24].

Загалом структуру духовних цінностей можна зобразити через перетин площин різного розміру, наповнених різновидами духовних цінностей. Найбільшою серед цих площин виявляється група духовно-моральних цінностей, яка переплітається також із великою за обсягом групою гуманістичних цінностей. Варто зазначити, що ці дві групи духовних цінностей найбільшою мірою пов'язані між собою, є взаємопроникненими та взаємозумовленими. До них примикає група цінностей духовно-релігійного змісту, яка є меншою за обсягом, а також найменша група естетичних цінностей, представлених однією цінністю – красою, яка узагальнює низку інших естетичних цінностей, менш релевантних проблематиці духовності.

Рис. 1. Структура духовних цінностей особистості.

Висновки. У представлену у дослідженні структуру духовних цінностей входять *духовно-релігійні цінності* – любов до Бога, милосердя, віра (термінальні) та релігійність (інструментальні), *духовно-моральні цінності* (совість, справедливість, великодушність, благородство, честь, повага, моральність (термінальні), ввічливість, совісність, чесність, порядність, поважність, скромність, вдячність, відданість, відповідальність, обов'язковість, принци-

повість (інструментальні)), *гуманістичні цінності* (гуманізм, альтруїзм, доброта, милосердя, толерантність, співчуття (термінальні) та лагідність, поблажливість, терплячість, витривалість, щирість, самовідданість, безкорисливість (інструментальні)), а також *естетична* цінність краси, одвічні цінності надії та любові. Зазначена класифікація та обґрунтування системи духовних цінностей визначається нами як методологічний критерій для створення психодіагностичної методики вивчення духовних цінностей, що становитиме перспективу наших подальших наукових розвідок.

Література:

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. М.: Мысль, 1991. 229 с.
2. Анисимов С.Ф. Мораль и поведение. 2-е изд. доп. М.: Мысль, 1980. 158 с.
3. Берсеньов А., Коваленко І., Кондратова Л. Православні традиції і виховання дітей. Психолог дошкілля. 2010. № 12 (17). С. 38–46.
4. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості. Педагогіка і психологія. 1997. № 1. С. 124–129.
5. Бех І.Д. Від волі до особистості. К.: Україна-Віта, 1995. 202 с.
6. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. Львів: Львівський обл. наук.-метод. ін-т освіти; Львівське обл. пед. т-во ім. Г. Ващенка, 1996. 238 с.
7. Гартман Н. Эстетика Киев: Ника-Центр, 2004. 640 с.
8. Гроф С. Духовный кризис: Статьи и исследования. М., 1995. 255 с.
9. Днепров В. Литература и нравственный опыт человека. Л., 1970.
10. Жгун Л.С. Воспитание духовных ценностей личности в целостном педагогическом процессе. URL: litobraz.ru/uploads/publicationfiles/204.doc.
11. Каган М.С. Философская теория ценности. Санкт-Петербург: Петрополис, 1997. 205 с.
12. Кизим Г.С. Компоненты духовности у професіограмі практикуючого психолога. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. XII. Психологія творчості. 2013. Випуск 17. С. 106–115.
13. Крижко В.В. Антологія аксіологічної парадигми управління освітою: навч. посіб. К.: Освіта України, 2005. 440 с.
14. Кузнецов О.І. Психологічний аналіз феномену віри у науковому пізнанні. Психологія і особистість. 2017. Вип. 1(11). С. 289–297.
15. Марценюк М.О., Северин Р.В. Психологічні аспекти релігії в системі духовних цінностей особистості. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Гуманітарні і суспільні науки. 2016. № 20(15). С. 100–107.
16. Мясичев В.Н. Основные проблемы и современное состояние психологии и отношений человека. Психологическая наука в СССР. Т. 2. М., 1960. С. 110–125.
17. Помиткін Е.О. Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти: Навч.-метод. посібник. К., 1999. 152 с.
18. Помиткін Е.О. Формування духовних цінностей старшокласників у діяльності шкільної психологічної служби: дис. ...канд. психол. наук: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». ІПППО АПН України-1998. С. 97.
19. Пролеєв С. Духовность и бытие человека. К.: Наукова думка, 1992. 109 с.
20. Савчин М.В. Дослідження особистості в контексті духовної парадигми психології. Психологія особистості. 2011. № 1 (2). С. 191–199.
21. Савчин М.В. Теоретико-методологічна ресурсність духовної парадигми психології в дослідженні особистості. Психологія особистості. 2015. № 1(6). С. 42–52.
22. Чхайдзе А. Духовний світ особистості та духовні цінності. Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Психологія. 2014. 1(1). С. 83–86.
23. Шелер М. Избранные произведения. М., 1994. 490 с.
24. Шкіренко О.В. Психологічні умови розвитку духовних цінностей і культури особистості в педагогічній діяльності А.С. Макаренка. Науково-педагогічна спадщина Антона Макаренка у практиці сучасних освітніх закладів ІПООД НАПН України. К. 2013. С. 271–274.
25. Шкіренко О.В. Психологічний зміст духовних цінностей і культури особистості майбутнього професіонала. Психолого-педагогічні особливості навчання та виховання інтелектуально обдарованих дітей (25 жовтня 2012). К., 2012.
26. Dufrenne M. L'inventaire des a priori: Recherche de l'originaire. Paris. 1981.
27. Gobry I. De la valeur. Bruxelles-Louvain-Paris. 1986.
28. Kraft V. Die Ojrundlagen einer wissenschaftlichen Wertlehre. Berlin-Wien. 1951. 190 s.
29. Rescher N. The Nature of Human Values. N.-Y. 1973.

Кузнецов А. И. Психологический анализ и систематизация духовных ценностей личности

В статье рассмотрена проблема духовных ценностей личности, систематизированы духовные ценности в психологическом измерении. Определен перечень терминальных и инструментальных ценностей личности, к которым относятся: духовно-религиозные ценности любви к Богу, веры, смирения и религиозности, духовно-нравственные ценности совести, справедливости, великодушия, благородства, чести, уважения, нравственности, вежливости, честности, порядочности, скромности, уважительности, совестливости, ответственности, благодарности, преданности, обязательности, принципиальности, группа гуманистических духовных ценностей гуманизма, альтруизма, доброты, милосердия, толерантности, сострадания, кротости, снисходительности, терпения, выносливости, искренности, самоотверженности, бескорыстия, а также ценности любви, надежды, красоты, души и душевности.

Ключевые слова: *духовные ценности, духовность, терминальные и инструментальные ценности, гуманистические духовные ценности, религиозные духовные ценности, нравственные духовные ценности.*

Kuznetsov O. I. Psychological analysis and systematization of spiritual values of the person

The article deals with the problem of spiritual values of the person, systematized spiritual values in the psychological dimension. The list of the terminal and spiritual values of the personality, which includes: the spiritual and religious values of love for God, faith, humility and religiosity, spiritual and moral values of conscience, justice, generosity, nobility, honor, respect, morality, courtesy, honesty, decency, modesty, respect, conscientiousness, responsibility, gratitude, devotion, commitment, principledness, a group of humanistic spiritual values of humanism, altruism, kindness, charity, tolerance, compassion, meekness, indulgence, patience, endurance, sincerity, self-dedication, unselfishness, as well as the values of love, hope, beauty, soul and spirituality.

Key words: *spiritual values, spirituality, terminal and instrumental values, humanistic spiritual values, religious spiritual values, moral spiritual values.*